

NARODNIM KNJIZNICAMA. RAZVOJ, STANJE I PERSPEKTIVE

LIBRARY SERVICES FOR CHILDREN IN CROATIAN PUBLIC LIBRARIES: DEVELOPMENTS AND PERSPECTIVES

Ivanka Stričević

Knjižnica Medveščak, Zagreb

ivanka.stricevic@knjizmed.htnet.hr

Hela Čičko

Knjižnice grada Zagreba

h.cicko@kgz.hr

Đurđica Križanić Delač

Knjižnica Marina Držića, Zagreb

dj.delac@knjiznica-drzic.hr

UDK / UDC 027.625(497.5)

027.3:027.625

Pregledni rad / Review

Primljeno / Received: 30. 11. 2005.

Sažetak

Ubrzo nakon pojave knjižničnih usluga za djecu u zemljama razvijenoga narodnog knjižničarstva i u hrvatskim se narodnim knjižnicama razvijaju posebne službe i usluge za djecu. U radu se daje pregled razvoja dječjeg knjižničarstva u Hrvatskoj od 1950-ih do 2005., te se, na osnovi podataka koje je 2004. godine prikupila Komisija za dječje knjižnice Hrvatskoga knjižničarskog društva, prikazuje stanje u dječjim knjižnicama. Spomenuti podaci pokazali su znatnu razliku u razvijenosti dječjih knjižnica u Hrvatskoj, kako u pogledu pojedinih djelatnosti tako i s obzirom na kontekst u kojem djeluju. To ukazuje na potrebu za donošenjem osnovnog standarda kojim bi se preciznije odredili minimalni uvjeti za obavljanje djelatnosti, koja bi se trebala više usmjeriti na potrebe i prava korisnika dječje knjižnice. Postavljanje jasne strategije rada, kao dijela strategije razvoja narodnih knjižnica u cjelini, također je preduvjet razvoja i uspješnijeg obavljanja djelatnosti u području dječjeg knjižničarstva u Hrvatskoj.

Ključne riječi: dječje knjižnice, narodne knjižnice, povijest dječjih knjižnica, dječje knjižnice, knjižnične usluge za djecu, Hrvatska

Summary

Following the emergence of library services for children in countries with a developed public library system, Croatian public libraries started developing special sections and services for children. This paper provides a review of the development of children's library services in Croatia from 1950's to 2005, describing the situation in children's libraries based on the data presented in 2004 by the Commission for Children's Libraries of the Croatian Library Association. The latter indicated a significant difference in the development of children's libraries in Croatia, both in terms of specific activities and in terms of the context in which they operate. This suggests a need for setting the basic standards which would define in more detail the conditions for performing activities focused more on the needs and rights of the users of children's libraries. The development of a clear operating strategy for children's services, as part of the general public libraries strategy, is yet another precondition for the development and successful operation in the field of children's library services in Croatia.

Keywords: children's libraries, public libraries, history of children's libraries, children's libraries, library services for children, Croatia

Uvod

Službe i usluge za djecu u narodnim knjižnicama tijekom posljednjih desetljeća razvijale su se pod utjecajem suvremenih spoznaja u području knjižničarstva i drugih društvenih znanosti, posebice pedagogije, psihologije i komunikologije, ali i pod utjecajem opće orijentacije na promicanje, osiguravanje i zaštitu ljudskih prava. Polazeći od prava pojedinca na pismenost i slobodan pristup informacijama i znanjima iz različitih izvora, kao jednog od temeljnih ljudskih prava, IFLA-ine i UNESCO-ve smjernice za razvoj narodnih knjižnica,¹ definiraju ulogu narodne knjižnice u obrazovanju i cjeloživotnom učenju pojedinca, u informiranju i osiguravanju pristupa informacijama, te u osobnom, kulturnom i društvenom razvoju. Istu ulogu narodne knjižnice imaju u odnosu na sve dobi korisnika, od najmlađih, zatim djece školske dobi i mladih, do odraslih i starijih ljudi. Upravo je izjednačavanje prava na informaciju i obrazovanje promijenilo odnos dječjih knjižnica prema dobi mogućih i aktualnih korisnika. Naime, u UNESCO-vom priručniku za rad s djecom u narodnim knjižnicama iz 1957. godine,² koji je tada bio vrlo napredan u zahtjevima i preporukama za osnivanje i razvoj posebnih usluga za djecu, korisnicima knjižnice smatrala su se samo djeca koja znaju čitati ili se zanimaju za čitanje. Danas, međutim, pravo na dječju knjižnicu ima svako dijete od najranije dobi, uključujući i djecu s posebnim potrebama, te mlade koje se prepoznalo kao

¹ Narodna knjižnica : IFLA-ine i UNESCO-ove smjernice za razvoj službi i usluga. Zagreb : Hrvatsko knjižničarsko društvo, 2003.

² McColvin, Lionel R. Les services de lecture publique pour enfants. Paris : UNESCO, 1957.

posebnu korisničku skupinu.³ S predškolskom djecom u knjižnice ulaze i roditelji kao korisnici dječjih odjela i suradnici u ostvarivanju programa. Promjene se ogledaju i u građi koja više nije samo tiskana, a novi mediji zahtijevaju od knjižničara nove sposobnosti pa se uvodi i pojam medijskog odgoja. Knjižnični prostor postaje primjereniji djeci, atraktivniji je i uređen kao mjesto susreta, ne samo djeteta s knjigom i drugim medijima, već i djece međusobno. Ostvaruju se brojni raznovrsni promotivni i edukativni programi koji uključuju i druge čimbenike u mjesnoj zajednici (škole, dječje vrtiće, udruge i dr.).⁴

Te su promjene uvelike rezultat IFLA-inih smjernica koje s jedne strane prate postojeći razvoj knjižničarstva za djecu, a s druge strane daju viziju toga razvoja. Početkom devedesetih godina prošlog stoljeća IFLA je objavila smjernice za dječje knjižnice,⁵ te nakon više od desetljeća nove smjernice koje su odraz brzih promjena u današnjem informacijskom društvu.⁶ Gotovo istodobno s izvornim, one su objavljene i u hrvatskom izdanju.⁷ Velik utjecaj na zbivanja u dječjem knjižničarstvu u posljednjem desetljeću imale su i *Smjernice za knjižnične usluge za mladež*, objavljene 1996.,⁸ a u hrvatskom izdanju 2001.⁹ One su potaknule osmišljavanje posebnih usluga, programa i odjela za mlade u narodnim knjižnicama, te omogućile da se veća pozornost posveti ovoj, do tada zanemarenoj, skupini, ali i da se usluge za djecu usmjeravaju uistinu prema djeci, kako onoj predškolske dobi tako i školarcima do adolescencije.

U radu se, nakon kratkog opisa pojave knjižničnih usluga za djecu u svijetu, daje pregled razvoja dječjeg knjižničarstva u Hrvatskoj od 1950-ih do 2005.,¹⁰ te, na osnovi podataka koje je 2004. godine prikupila i obradila Komisija za dječje knjižnice Hrvatskoga knjižničarskog društva, prikazuje stanje u dječjim knjižnicama.¹¹ Zaključno, uputit će se na perspektive razvoja dječjeg knjižničarstva u Hrvatskoj.

³ Koren, Marian. Pravo djece na informaciju : vezanost ljudskih prava s knjižničnim uslugama. // Slobodan pristup informacijama u službi kulturnog razvitka : zbornik radova / uredile Alemka Belan-Simić i Aleksandra Horvat. Zagreb : Hrvatsko knjižničarsko društvo, 2002. Str. 123, 124, 130.

⁴ Stričević, Ivanka. Dječja knjižnica ukorak s vremenom. // Dječja knjižnica za novo tisućljeće : zbornik / uredila Ranka Javor. Zagreb : Knjižnice grada Zagreba, 2001. Str. 6, 7.

⁵ Guidelines for children's services. The Hague : IFLA Headquarters, 1991.

⁶ Guidelines for children's libraries services. The Hague : IFLA Section of Libraries for Children and Young Adults, 2003.

⁷ Smjernice za knjižnične usluge za djecu. Zagreb : Hrvatsko knjižničarsko društvo, 2004.

⁸ Guidelines for library services for young adults. The Hague : IFLA Headquarters, [1996?]

⁹ Smjernice za knjižnične usluge za mladež. Zagreb : Hrvatsko knjižničarsko društvo, 2001.

¹⁰ Podatke o počecima dječjeg knjižničarstva i postupnom otvaranju dječjih knjižnica u hrvatskim narodnim knjižnicama prikupila je od voditelja matičnih službi Komisija za dječje knjižnice Hrvatskoga knjižničarskog društva tijekom 2003. i 2004. godine. Naknadno su za potrebe ovog rada u proljeće 2006. godine prikupljeni podaci o novootvorenim dječjim knjižnicama/odjelima tijekom 2004. i 2005. godine.

¹¹ Izlaganje na temu knjižničnih službi i usluga za djecu u Hrvatskoj održano je na Drugom savjetovanju za narodne knjižnice u Osijeku, u travnju 2004. godine. Izlaganje su održali članovi

Pojava dječjih knjižnica u svijetu

O pojavi dječjih knjižnica u svijetu govori specijalni broj francuskog stručnog časopisa *L'education nationale* iz 1952. godine.¹² Iz njega se saznaje da je Francuska nacionalna knjižnica bila domaćin velike međunarodne izložbe dječjih knjiga na kojoj je sudjelovalo četrdeset zemalja sa svih kontinenata. Ista publikacija donosi informacije o djelovanju francuskih i drugih dječjih knjižnica u svijetu. Ovdje se navode samo neke najznačajnije.

Prva ogledna, javna i besplatna knjižnica u Francuskoj namijenjena mladima "Bibliothèque l'Heure Joyeuse" (Sretni trenutak) osnovana je u Parizu 1924. na poticaj Book Committee of Childrens Libraries New York. U to su vrijeme, naime, američke dječje knjižnice već imale prilično iskustvo, budući da je prva osnovana još krajem 19. stoljeća. No, i one zamah dobivaju tek nakon Drugoga svjetskog rata.

Nadalje, predstavljena je područna dječja knjižnica velike radničke četvrti u predgrađu Londona "Leytonstone" s 10.000 upisane djece, čija je specifičnost bila u ono doba vrlo dobra suradnja s osnovnim školama, te običaj predstavljanja svoje djelatnosti kroz predavanja i dokumentarne filmove namijenjene nastavnicima i roditeljima.

U isto vrijeme, Knjižnica u gradu Fitchburgu u američkoj državi Massachusetts okreće se potrebama mladih, te za njih ostvaruje posebne programe, uključujući književne večeri i posudbu neknjižne građe kao što su glazbena građa, te poezija i dramska djela snimljena na gramofonskim pločama.

Stockholm je posjedovao mrežu od dvadeset i devet dječjih knjižnica s bogatim programima, a knjižnice su bile opremljene scenama za izvođenje dječje scenske predstave.

Sovjetska nacionalna knjižnica "Lenin" otvorila je vrata djeci i mladima u jeku rata, 1942. godine, a već pedesetih započinje s organizacijom izložbi, književnih susreta i tribina.

Tamo gdje djeca nisu mogla stići do knjiga, knjige su stizale do njih. Godine 1946. u Francuskoj započinje s radom organizirana bibliobusna služba za djecu u seoskim područjima. Američke knjižnice nastoje dostaviti knjige i bolesnoj djeci u bolnicama velikih američkih gradova.

U Münchenu je po završetku Drugoga svjetskog rata, kao simbol kulturnog zajedništva donedavno zavađene Europe i svijeta, osnovana Međunarodna knjižnica za djecu i mlade (*Internationale Jugendbibliothek*).¹³ Ideja je potekla od Jelle Lepman, a podržali su je Zaklada Rockefeller, Američko knjižničarsko

Komisije za dječje knjižnice HKD-a koja je u razdoblju od 2001. do 2003. godine, uz istraživanje pojave dječjih knjižnica u Hrvatskoj spomenuto u prethodnoj bilješci, provela i obradila anketu radi utvrđivanja stanja u dječjim knjižnicama. Vidjeti: http://www.hkdrustvo.hr/hr/struc-na_tijela/17/publikacije

¹² Les enfants et les livres : numero special de *L'education nationale*. [Paris? : s. n.], 1952.

¹³ Vidjeti: International Youth Library. [Dostupno na:] <http://www.ijb.de/entry2.html>

društvo i njemačka vlada. Cilj joj je, darivanjem knjiga na svim jezicima svijeta, širiti mir, trpeljivost i razumijevanje među djecom i mladima.

Početke razvoja dječjeg knjižničarstva iznosi i već spomenuti UNESCO-v priručnik o knjižničnim službama za djecu.¹⁴ U njemu stoji da je osnovni cilj ovih službi omogućiti djeci što jednostavniji pristup knjigama, od trenutka kada se počinju zanimati za njih, pa sve do onda kada njihove potrebe počinju zadovoljavati odjeli za odrasle. Djeca pritom čitaju slobodno, prihvaćajući dobrovoljno savjete knjižničara. Autor navodi da je to skupina kojoj treba posvetiti posebnu pozornost, jer čak i u zemljama razvijenoga knjižničarstva samo polovica djece korisnika knjižnice prelazi u knjižnicu za odrasle. Nadalje navodi posebnosti mladih korisnika, potrebu da se knjižnica razlikuje od škole, te daje konkretne ideje koju građu ponuditi te kako i gdje smjestiti posebne usluge za mlade u tzv. prijelaznom razdoblju. Od dječjeg knjižničara već se tada zahtijevalo daleko više nego od onog koji radi s odraslim korisnicima. On je trebao biti doista zainteresiran, poznavati i voljeti djecu i dječju knjigu, biti praktičan, trpeljiv, mladenačkog duha, realan, uravnoteženog raspoloženja i vladanja, strpljiv i otvoren za sva dječja pitanja. Što se tiče formalnog obrazovanja, preporučivala se knjižničarska škola, fakultet, praksa u knjižnici, poznavanje razvojne psihologije, dodatni tečajevi i stalno teorijsko samoobrazovanje. S obzirom na odgovorne zadatke koje obnaša, a to su aktivnosti vezane uz formiranje djetetovih čitalačkih navika i uz znatan dio djetetova sveobuhvatnog obrazovanja, već se prije gotovo pola stoljeća isticalo nezadovoljstvo društvenim i ekonomskim položajem dječjih knjižničara.

Kao jedna od poželjnih aktivnosti u dječjim knjižnicama najčešće se spominje “vrijeme za priču”, a savjetuje se osnivanje “klubova malih knjižničara”, te aktivnost “časkanje o knjižnici” tijekom koje djeca mogu steći osnovna znanja o načinu njenog funkcioniranja i služenja korisnicima. Tu su još i “klubovi za kreativno pisanje”, “slikanje i čitanje naglas”, “bibliofili” te “filatelisti i prirodoslovci”. Kao povremene aktivnosti spominju se slušanje gramofonskih ploča, gledanje filmova i predstava kazališta lutaka.

Razvoj dječjeg knjižničarstva u Hrvatskoj

U Zagrebu se 16. listopada 1950. u Novinarskom domu na Rooseveltovom trgu, u maloj čitaonici Gradske knjižnice, otvara Pionirski odjel – prva dječja knjižnica u Hrvatskoj.¹⁵ Bez svečanog otvorenja, skromno opremljen, s fondom od 5.000 knjiga, označio je početak dječjeg knjižničarstva u Hrvatskoj. Iako se još 1945. godine raspravljalo o potrebi osnivanja zasebnog odjela (u poratno vrijeme učenici su činili blizu sedamdeset posto ukupnog članstva), odlučujući je poticaj

¹⁴ McColvin, Lionel R. Nav. dj.

¹⁵ Čičko, Hela. Kako je rastao i razvijao se Odjel za djecu i mladež Gradske knjižnice. // Dječja knjižnica za novo tisućljeće : zbornik / uredila Ranka Javor. Zagreb : Knjižnice grada Zagreba, 2001. Str. 12.

bio posjet suvremeno uređenoj tek otvorenoj Dječjoj knjižnici "Oton Župančić" u Ljubljani.

Već 1954. godine djeca dobivaju slobodan pristup knjigama, a 1958. godine Sekretarijat za prosvjetu, nauku i kulturu Hrvatske zadužuje Gradsku knjižnicu u Zagrebu da teorijski obradi uređenje dječjih knjižnica prema stručnim načelima koja bi se primijenila u cijeloj Hrvatskoj. To je i učinjeno nakon studijskog boravka prve voditeljice Dječjeg odjela Branke Furlan u Danskoj. Sve knjige s područja znanosti obrađene su prema skraćenim tablicama Univerzalne decimalne klasifikacije (UDK), dok je dječja beletristika podijeljena prema dobi djece čitatelja, od čega su izuzeli narodnu književnost i igrokaze. Na preporuku Sekretarijata za prosvjetu, nauku i kulturu Hrvatske novi klasifikacijski sustav za knjige namijenjene djeci proveden je u svim dječjim knjižnicama u Hrvatskoj te prihvaćen u Sloveniji i u većini republika bivše Jugoslavije.

a) Razdoblje 1950.-1960.

U ovom je razdoblju otvoren velik broj dječjih odjela u novoosnovanim narodnim knjižnicama tako da je ubrzo bila pokrivena sjeverozapadna i središnja Hrvatska, istočna Slavonija, te obalni pojas od Pule do Splita u ukupno dvanaest županija.

U Zagrebu, osim već spomenutog Pionirskog odjela Gradske knjižnice, započinju s radom: Pionirska knjižnica u Vodovodnoj 13 (ogranak Knjižnice "Vladimir Nazor"), Dječji i omladinski odjel knjižnice "Marin Držić" u Držićevoj 10, Pionirska knjižnica Medveščak na Trgu žrtava fašizma 7 te Odjel knjige za djecu i omladinu Knjižnice "Bogdan Ogrizović" u Preradovićevoj ulici. Gradska knjižnica Velika Gorica otvara dječji odjel 1953. godine, a Knjižnica Samobor 1961., dok će ostale knjižnice Zagrebačke županije pričekati još nekoliko desetljeća da svoja vrata otvore mladoj publici. U Krapinsko-zagorskoj županiji Knjižnica i čitaonica Bedekovčina još je 1954. godine dobila kutak s dječjim knjigama, no Krapina, Oroslavje i druga mjesta sve do kraja 20. ili čak početka 21. stoljeća nisu imali dječje knjižnice/odjele. U Bjelovarsko-bilogorskoj županiji Dječji odjel Narodne knjižnice "Petar Preradović" u Bjelovaru započinje radom 1952. godine u matičnoj zgradi, iz koje seli nekoliko puta da bi se pedeset godina kasnije ponovno vratio u nju. U Zadarskoj županiji, u trenutku kada je današnja Gradska knjižnica Zadar odijeljena od Narodne knjižnice, raste broj dječjih knjiga stavljenih na posebne police, pa se samo čekala prilika da se prenese u zaseban prostor što je i učinjeno 1953. godine. Godine 1954. osnivaju se dječji odjeli u Gradskoj i sveučilišnoj knjižnici u Osijeku (Osječko-baranjska županija), te u Karlovcu (Karlovačka županija), a u isto vrijeme započinje rad s djecom u Gradskoj knjižnici Slavonski Brod (Brodsko-posavska županija). Godine 1955. i veliki gradovi na Jadranskoj obali dobivaju prve dječje odjele. To su Dječja knjižnica "Sušak" u Rijeci s knjigama na hrvatskom i djelomice na talijanskom jeziku (Primorsko-goranska županija), te Dječji odjel Gradske knjižnice Marka Marulića u Splitu (Splitsko-dalmatinska županija). Godine 1957. u Puli se, pri Društvu "Naša

djeca”, osniva dječja knjižnica kao jedna od rijetkih u Hrvatskoj koja od osnivanja djeluje samostalno (Istarska županija). U Varaždinskoj županiji se 1958. godine, u okrilju Gradske knjižnice i čitaonice “Metel Ožegović” u Varaždinu koja djeluje još iz doba ilirizma (utemeljena 1838. godine), otvara Dječji odjel čijih će prvih deset godina biti iznimno uspješno u smislu opremljenosti, knjižnog fonda, stručnog kadra i pedagoškog rada s mladima.

b) Razdoblje 1960.-1970.

U razdoblju od 1960. do 1970. godine otvaraju se dječji odjeli u još četiri županije. U Vukovarsko-srijemskoj županiji dječji se odjel otvara 1961. godine u Knjižnici Vukovar, i to nakon što je tijekom “Mjeseca knjige” upućen prijedlog Savjetu za prosvjetu i kulturu da se otvori takav odjel, a iste godine počinje s radom i dječji odjel u Narodnoj knjižnici i čitaonici Vinkovci. U Koprivničko-križevačkoj županiji, u Koprivnici, 1961. godine otvara se “pionirski dio” s 1.000 knjiga i jednim radnikom, a 1966. u Šibensko-kninskoj Pionirski odjel Gradske knjižnice “Juraj Šižgorić” u prostoru koji ubrzo postaje skučen i pretijesan za bilo kakvu drugu aktivnost izuzev posudbe. Početkom šezdesetih osniva se dječji odjel u Gradskoj knjižnici Metković u današnjoj Dubrovačko-neretvanskoj županiji.

Bitni su čimbenici koji su obilježili ovo razdoblje sljedeći: 1960. godine donesen je Zakon o bibliotekama za NR Hrvatsku, dječji odjeli rade u sveukupno 16 današnjih županija; uveden je slobodan pristup knjigama, primjenjuje se klasifikacijski sustav po kojemu se uređuju fondovi dječjih odjela nastalih u okrilju poslijeratnih narodnih knjižnica, a korisnici su dječjih odjela djeca osnovnoškolske dobi. Zanimljivo je da prvih godina niti slikovnicama, niti djeci predškolske dobi vrata nisu bila otvorena. To i ne čudi s obzirom na ranije spomenuti UNESCO-v priručnik o knjižničnim službama za djecu koji govori o poželjnoj dobi djeteta za upis u knjižnicu, a to je vrijeme oko navršene sedme godine kada se svladava vještina čitanja i kada se dijete “zna odgovorno ponašati prema knjizi”.

Za školsku djecu organizira se niz tzv. kulturno-propagandnih programa kako bi im se skrenula pozornost na knjigu kao osnovno kulturno dobro i time djelovalo na kulturni razvoj svakog, pa i najmanjeg člana društva jer se kao primarni zadatak narodnih knjižnica ističe obveza da uz škole postanu najvažnija žarišta kulture i prosvjete. Najpopularnije kulturno-propagandne akcije bile su: dječji kružoci, pričanje priča, izložbe knjiga. Dječji kružoci (literarne grupe) održavali su se jednom tjedno, a na njima se razgovaralo o dječjim knjigama i njihovim autorima, o filmu i kazalištu, a dostajalo je vremena i za dječje kreativno pisanje. Ti su se dječji sastavci kasnije prepisivali pisaćim strojem i uvezivali, pa su tako nastajali prvi dječji listovi u narodnim knjižnicama.

Pričanje priča kao aktivnost započinje još 1956. godine, a provode je, uz korištenje dijafilмова ili kao interpretativno pripovijedanje bez ikakvih pomagala, knjižničarke pedagoške struke s iskustvom aktivistica Društva “Naša djeca”. Ovaj se oblik s vremenom toliko udomaćio i razvio da su u velikim gradskim središtima kakvo je, primjerice, Zagreb pozivani studenti Akademije dramske umjet-

nosti koji su na interpretativni način pripovijedali mnoge poznate svjetske bajke. Arhivski podaci govore o dobroj posjećenosti ovih događanja. U zagrebačku Gradsku knjižnicu znalo bi na pričanje priča doći i do 200 posjetilaca – djece, studenata Pedagoške akademije i Učiteljske škole, roditelja i odgajatelja. Ne čudi tako velik odaziv budući da je ondašnja publika, živeći u poslijeratnoj oskudici, duha još neobuzeta TV-om i drugim medijima, bila željna druženja sa živom umjetničkom riječi u ugodnoj atmosferi kulturne ustanove kakva je knjižnica.

Tematske izložbe knjiga postaju uobičajeni način skretanja pozornosti javnosti na građu koju knjižnica posjeduje, a naročito su zanimljive bile velike međunarodne izložbe dječje knjige koje se od 1962. počinju priređivati u Pionirskom odjelu Gradske knjižnice u Zagrebu. Prva u nizu bila je izložba “Slikovnice djece svijeta” pristigla iz Međunarodne knjižnice za djecu i mlade u Münchenu.

c) Razdoblje 1970.-1980.

Sedamdesete godine prošloga stoljeća u dječjem knjižničarstvu ponajprije obilježava pomicanje donje dobne granice djeteta-korisnika koja je do tada bila vezana uz polazak u školu, pa u knjižnicu počinju, ne samo dolaziti i djeca predškolske dobi starija od tri godine, već se za tu djecu planiraju i ostvaruju posebni programi. Naime, godine 1976. otvara se prva igraonica s igrotekom za djecu predškolske dobi u Knjižnici Medveščak u Zagrebu.¹⁶ Postupno se i u mnogim drugim narodnim knjižnicama koje imaju dječje odjele pomiče dobna granica novoupisanih članova prema mlađoj predškolskoj dobi, te se za njih otvaraju tzv. kutići igara i slikovnica – priča. Za osnovnoškolce se uz postojeće aktivnosti organiziraju kvizovi znanja, projekcije crtanih filmova (u suradnji s Filmotekom 16), književni susreti, prigodne svečanosti i likovne radionice.

U tom razdoblju Međimurska županija dobiva svoj prvi dječji odjel u Knjižnici i čitaonici Čakovec (1974.), a u Sisačko-moslavačkoj županiji samostalni rad Dječjeg odjela Narodne knjižnice i čitaonice Sisak, s bogatim fondom od 13.000 dječjih knjiga, započinje 1977. godine. Gradska knjižnica “Franjo Marković” u Križevcima (Koprivničko-križevačka županija) osniva dječji odjel 1978. Iste godine dječji odjel dobiva Knjižnica Lovran (Primorsko-goranska županija) koja djeluje u sastavu opatijske knjižnice “Viktor Car Emin”, a 1979. Nova Gradiška (Brodsko-posavska županija).

d) Razdoblje 1980.-1990.

Osamdesete godine prošloga stoljeća obilježene su izrazito jakim društvenim interesom za djecu predškolske dobi, što se odražava i na dječje knjižnice. Posebno se podržavaju pedagoško-animatorski programi namijenjeni djeci koja nisu obuhvaćena primarnim programima u dječjim vrtićima. Takve programe, nazvane

¹⁶ Igraonicom se naziva kontinuirani program za djecu predškolske dobi, temeljen na igri i raznovrsnim aktivnostima izražavanja (glazbenog, dramskog, likovnog, jezičnog), a igroteka je posudivaonica igraćaka.

izvaninstitucionalnim, sufinanciraju tadašnji SIZ-ovi za društvenu brigu o djeci, pa i dječje knjižnice intenziviraju svoje programe za predškolce kako bi, između ostalog, osigurale i dodatna sredstva za pedagoško-animacijske aktivnosti. Za rad s predškolskom djecom knjižnice većih gradova opremljene su tzv. višezvornim sklopom – multimedijским kovčegom koji je uz detaljne upute za rad sadržavao književne tekstove, zidne slike s magnetografom, dijafilmove i magnetofonske zapise vezane uz teme iz najbliže djetetove životne okoline.

Isto razdoblje obilježavaju i nove usluge: knjižničari odlaze u mjesne zajednice i zdravstvene ustanove radi širenja zanimanja za knjige i čitanje. U narodne knjižnice ulaze i novi mediji, pa su to, kao odgovor na pojavu novih tehnologija i mogućnosti, i godine osnivanja prvih multimedijских odjela. Prvi Multimedijски centar u Hrvatskoj otvoren je 1984. na Dječjem odjelu Gradske knjižnice u Zagrebu. Nabavljaju se dijaprojektori i filmski projektori, videorekorderi, kasete i prva računala.

U razdoblju između 1980. i 1990. osnivaju se dječji odjeli u Kraljevici (Primorsko-goranska županija) i Pakracu (Požeško-slavonska županija), oba u 1981. godini, a Ličko-senjska županija dobiva prvi dječji odjel 1982. godine u Gospiću. Dječji odjeli otvaraju se i u Malom Lošinj, u Primorsko-goranskoj županiji (1986.), te u Glini, u Sisačko-moslavačkoj županiji (1989.).

e) Razdoblje 1990.-2000.

Dramatične devedesete godine prošloga stoljeća obilježene su u hrvatskom dječjem knjižničarstvu obnovom u ratu porušenih knjižnica, ali i osnivanjem velikog broja novih. Obnovljeno je, preuređeno ili preseljeno u novi prostor osam dječjih odjela (1994. u Vinkovcima; 1995. u Petrinji; 1996. u Hrvatskoj Kostajnici i Svetom Križu Začretje; 1997. u Topuskom; 1998. u Slavonskom Brodu; 1999. u Zadru i Glini), a osnovana dvadeset i dva (1990. u Petrinji, Topuskom i Orebiću; 1991. u Čazmi, Garešnici i Sisku-Caprag; 1992. u Korčuli i Požegi; 1993. u Otočcu, Novskoj i Zadru; 1995. u Rijeci; 1996. u Đurđevcu; 1997. u Vojniću, Opatiji, Sunji i Oroslavju; 1998. u Dugoj Resi, Jasenovcu, Gvozdu, Kutini i Suho-polju).

U istom se razdoblju bilježi i izniman porast članstva i posudbe knjiga pa se može reći da mnoge narodne knjižnice doživljavaju čitalački *boom*. U dječjim se knjižnicama ostvaruje niz psiho-socijalnih programa za djecu i mlade (domicilno stanovištvo, prognanici, izbjeglice). “Korak po korak do oporavka” i “Put u budućnost” psiho-socijalni su programi koje su provodile Knjižnice grada Zagreba, a idejno i financijski potpomagao UNICEF, kao i Katedra za zdravstvenu psihologiju Medicinskog fakulteta u Zagrebu. Programi su se ostvarivali kao kreativni susreti oplemenjeni scenskim, likovnim, glazbenim i literarnim sadržajima, koji mogu pomoći djeci da svoja stresna ratna i poratna iskustva pretoče u snage zdravog rasta i razvoja na psihosocijalnom i razvojnem planu. Ti su programi zaživjeli u mnogim narodnim knjižnicama. U dječjim knjižnicama započinje i rad na različitim projektima, primjerice pedagoški orijentiranim programima na teme

prava djeteta, trpeljivosti, mira i sl., koji se provode u suradnji sa školama ili međunarodnim organizacijama (UNICEF, UNESCO i dr.).

Na razvoj dječjeg knjižničarstva u ovom razdoblju utječu i odredbe *Standarda za narodne knjižnice*,¹⁷ koji govore o predškolskom djetetu kao korisniku knjižnice i za njega određuju odgovarajuće uvjete u knjižnici (prostor, građa, oprema, osoblje). Time knjižnične usluge namijenjene predškolskoj djeci postaju obveza, a ne više samo ishod entuzijazma knjižničara ili knjižnica. Ranih devedesetih godina ukida se tada još uvijek postojeća donja dobna granica knjižničnih korisnika. Naime, iako su predškolska djeca bila korisnici dječje knjižnice, to se u praksi odnosilo na djecu stariju od tri godine. U skladu s IFLA-inim *Smjernicama za dječje knjižnice* iz 1991. godine, koje počivaju na načelima da je dječja knjižnica namijenjena svoj djeci, te djecu od najranije dobi smatraju redovitim korisnicima knjižnice, 1993. godine počinje u Knjižnici Medveščak u Zagrebu s radom *Mala igraonica*, poseban program za roditelje i djecu do tri godine kojim dječja knjižnica uistinu ispunjava svoje zadaće i poslanje – biti otvorena i pristupačna djeci svih dobi i njihovim roditeljima.

f) Razdoblje 2000.-2005.

Trend otvaranja dječjih odjela/knjižnica u manjim mjestima, kojim se u Hrvatskoj započelo tijekom i nakon Domovinskog rata, posebno je vidljiv na početku novog milenija. Godine 2000. otvaraju se dječji odjeli u Martinskoj Vesi, Hrvatskoj Dubici i Stonu; 2001. godine u Grubišnom Polju, Novalji, Kutjevu; 2002. godine u Ozlju, Donjim Kukuruzarima, Gračacu i Pakracu (obnovljen); 2003. godine u Plitvičkim jezerima, Bribiru, Viškovu i u Krapini. Tijekom 2004. i 2005. u sedam županija dječji se odjeli otvaraju ili sele u nove prostore. Gradska knjižnica i čitaonica Pula otvara se u novom prostoru 2004. godine, a Poreč dobiva dječji odjel u zasebnom prostoru 2005. godine (Istarska županija). U Primorsko-goranskoj županiji 2005. godine u nove prostore u kojima djeluju i dječji odjeli preseljavaju se Knjižnica Matulji (djeluje u sastavu opatijske gradske knjižnice) i Gradska knjižnica "Frane Petrić", Cres. U Zadarskoj županiji otvara se 2005. godine Gradska knjižnica Benkovac, a u Šibensko-kninskoj Gradska knjižnica "Juraj Šižgorić" iz Šibenika seli u novi prostor u kojem djeluje suvremeno uređen dječji odjel i Centar za vizualnu kulturu djece i mladih. U Požezi se iste godine, u Gradskoj knjižnici i čitaonici A. Kanižlića, proširuje dječji odjel posebnom dvoranom za priredbe i radionice (Požeško-slavonska županija). U Sisačko-moslavačkoj županiji otvara se 2005. godine knjižnica s čitaonicom u Majuru koja dobiva dječji odjel u zasebnoj prostoriji. U Varaždinskoj županiji 2004. godine Knjižnica i čitaonica Lepoglava preseljava u novi prostor, ali ga još uvijek dijeli sa školskom knjižnicom, a 2005. godine Gradska knjižnica i čitaonica Ivanec dobiva i uređuje prostor za dječji odjel.

¹⁷ Standardi za narodne knjižnice u Republici Hrvatskoj. // Vjesnik bibliotekara Hrvatske 33, 1/4(1990), 210-226; Standardi za narodne knjižnice u Republici Hrvatskoj. // Vjesnik bibliotekara Hrvatske 43, 3(2000), 163-180.

U tom razdoblju, 2000. godine, u Knjižnici Medveščak u Zagrebu otvara se i prvi odjel za mlade što postupno počinje mijenjati koncept narodnih knjižnica jer se do tada odvojeni odjeli (dječji odjel i odjel za odrasle) nadopunjuju i prožimaju u novim uslugama i programima za mlade.¹⁸

O stanju hrvatskih dječjih knjižnica u novom tisućljeću više će riječi biti u idućem poglavlju.

Hrvatske dječje knjižnice na početku novog tisućljeća

Komisija za dječje knjižnice Hrvatskoga knjižničarskog društva, želeći snimiti stanje dječjih knjižnica u Hrvatskoj te potencijale s kojima one ulaze u novo tisućljeće, u razdoblju od 2001. do 2003. provela je i obradila anketu. Pitanja u anketnom upitniku odnosila su se na prostor, organizaciju i fondove dječjih odjela/knjižnica, poslovanje u 2000. godini, programe/aktivnosti i usluge, te osoblje. Sve županijske matične službe podijelile su upitnik knjižnicama na svom području, a ukupno je odgovorilo 179 knjižnica.¹⁹ Kako sličnih istraživanja u našoj zemlji nije bilo, vrijedno je osvrnuti se na neke dobivene rezultate koji oslikavaju stanje u hrvatskom dječjem knjižničarstvu pedesetak godina nakon njegove pojave. Važno je napomenuti da statistike uvijek streme određivanju prosjeka, što u ovom slučaju ne bi bilo dobro budući da su rezultati ankete pokazali kako se dječje knjižnice/odjeli uvelike razlikuju, i to u svim segmentima. Tako je uočeno da su neke knjižnice odlično opremljene (prostorom, građom, opremom, osobljem), dok druge s veoma skromnim fondom mogu pružati samo najosnovnije usluge.

a) Organizacija prostora i oprema

Najveći dio dječjih odjela/knjižnica nalazi se uz odjel za odrasle ili je dio mješovitog odjela, a samo ih je osamnaest u odvojenim zgradama, što ima i prednosti i nedostatke. Prednost je dječjeg odjela koji se nalazi uz odjel za odrasle, kao i mješovitog odjela u boljoj komunikaciji korisnika pa se djeca lakše privikavaju na prijelaz u odjel za odrasle, a dolazak djece i roditelja u zajednički prostor omogućuje njihovo druženje. No, dječja knjižnica u posebnom, izdvojenom prostoru vidljivija je u zajednici jer prenosi poruku o svojoj važnosti za djecu.

Dječji odjel/knjižnica trebao bi svojom veličinom, dizajnom i opremljenošću prostora biti prilagođen svojim korisnicima, od majki s bebama do mladih. Međutim, ustanovljeno stanje uglavnom pokazuje suprotno: u većini knjižnica prostori namijenjeni djeci su mali, bez odgovarajućega sanitarnog čvora, često opremljeni neprimjerenim namještajem s odjela za odrasle, i čak u dvije trećine knjižnica bez informatičke opreme za djecu.

¹⁸ Stričević, Ivanka. Slobodan pristup informacijama za djecu i mladež – granice i odgovornosti. // Slobodan pristup informacijama u službi kulturnog razvitka : zbornik radova / uredile Alemka Belan-Simić i Aleksandra Horvat. Zagreb: Hrvatsko knjižničarsko društvo, 2002. Str. 153.

¹⁹ Podaci su objavljeni na mrežnoj stranici HKD-a: http://www.hkdrustvo.hr/hr/strucna_tijela/17/publikacije

Organizacija i oprema prostora dječjih odjela/knjižnica mora, za razliku od odjela za odrasle koji posjećuju korisnici skloniji individualnom korištenju knjižnice, poticati na druženje. Rezultati ankete pokazali su da poseban prostor za pedagoško animacijske aktivnosti ima četvrtina knjižnica, a za rad s predškolskom djecom samo trećina knjižnica.

b) Fondovi

Različita dob i interesi djece zahtijevaju posjedovanje audiovizualne i druge neknjižne građe. Iako je ona specifična i neophodna za tu skupinu korisnika, manje od jedne trećine knjižnica imalo je AV i elektroničku građu. Postavlja se i dodatno pitanje: u kojoj mjeri AV i neknjižna građa utječu na usluge i programe za djecu, odnosno radi li se o zbirci od nekoliko igračaka, kaseta ili CD-ova ili o fondu, ma koliko skroman bio, koji se stalno koristi u radu s djecom.

Prema hrvatskim *Standardima za narodne knjižnice*²⁰ I., II. i III. tip knjižnice (područja od 35 do 100 tisuća stanovnika) trebale bi imati igroteku s fondom od najmanje petsto igračaka, a manje knjižnice s fondom od dvjesto igračaka. Rezultati su pokazali da je tek šesnaest knjižnica imalo igroteku (posuđivaonicu igračaka), dok više od jedne trećine posjeduje igračke, ali za korištenje u knjižnici.

c) Katalogi

Stanje s katalogima vrlo je neujednačeno: neke knjižnice ne posjeduju niti jedan katalog dok druge izgrađuju nekoliko vrsta kataloga: abecedni, naslovni, predmetni, mjesni, katalog igračaka te katalog ilustratora. Katalog ilustratora, koji je zbog posebnosti knjižne građe važan za dječje knjižnice, ima tek svaka sedma knjižnica. Nedostatak odgovarajućih, samostalnih kataloga dovodi u pitanje jednu od uloga dječje knjižnice, a to je edukacija za korištenje knjižnicom i sekundarnim izvorima. U novije vrijeme neke knjižnice napuštaju klasične kataloge i prelaze na elektroničke pa djeci treba osigurati pristup i tim katalogima putem računala. Međutim, činjenica je da velik broj dječjih knjižnica nema računala pa je edukacija djece za služenje knjižnicom, traženje informacija i sl. vrlo ograničena.

d) Usluge i programi/aktivnosti

Usluge i programi/aktivnosti u dječjim knjižnicama namijenjeni su različitim dobnim skupinama od djece do odraslih (roditelji, odgojitelji, učitelji) pa se za njih organizira niz raznovrsnih pedagoško animacijskih aktivnosti. Upravo rad s roditeljima i djecom u zajedničkim aktivnostima jedna je od bitnih komponenti za koje se očekuje da će obilježiti budućnost knjižničarstva za djecu. Prema rezultatima ankete, najučestalije aktivnosti su one povremene: grupni posjeti dječjih vrtića i škola, izložbe (dječjih radova i tematske), književni susreti, a zatim pričanje priča, prigodne priredbe, likovne radionice itd., dok su kontinuirane aktivnosti (igraonice, kreativne radionice i sl.) znatno rjeđe.

²⁰ Standardi za narodne knjižnice u Republici Hrvatskoj. // Vjesnik bibliotekara Hrvatske 43, 3(2000), 164, 168.

Intenzitet ostvarivanja pedagoških i promotivnih aktivnosti vrlo je različit u pojedinim knjižnicama, no to svakako ne ovisi samo o spremnosti knjižničara da se bavi djecom u njihovu slobodnom vremenu, već i o drugim čimbenicima, kao što su prostor ili osoblje, ali i realnim potrebama pojedine sredine. Ipak, minimalni standard za aktivnosti koje bi se trebale odvijati u svim dječjim knjižnicama, posebice one izravno usmjerene na promicanje čitanja, zasigurno bi pridonio kvalitetnijim programima i većem obuhvatu djece, jer pitanje kvantitete i kvalitete pedagoških i promotivnih aktivnosti ne bi smjelo biti prepušteno entuzijazmu pojedinca, dječjeg knjižničara. Kreativnosti i entuzijazmu dječjih knjižničara treba prepustiti ono što je više od standarda.

Nakon pojave prvog odjela za mlade u hrvatskim su se narodnim knjižnicama počele provoditi raznovrsne aktivnosti za mlade u različitim oblicima, bilo kao aktivnosti koje se provode u suradnji dječjeg odjela i odjela za odrasle, jer se pokušava premostiti jaz i nedostatak sadržaja za stariju djecu i mlade odrasle, koji postoji u klasičnoj podjeli na dječji odjel i odjel za odrasle. Većina knjižnica provodi aktivnosti s mladima u okviru dječjih odjela što ne začuđuje budući da je i u radu s mladima potreban pedagoški pristup koji dječji knjižničari svakodnevno koriste u radu s djecom. Rijetke su knjižnice koje knjižnične službe i usluge za mlade nude u okviru posebnog programa/odjela za mlade. I za aktivnosti s mladima bilo bi potrebno odrediti minimum standarda i uklopiti ih u strategiju rada, bilo kao program koji je dio nekog odjela ili kao poseban odjel, gdje je to moguće. Naime, iskustva u svijetu pokazala su da su kvalitetniji ciljani programi za mlade koji se, u suradnji i dječjeg odjela i odjela za odrasle, odvijaju u posebnom prostoru koji mladi prepoznaju kao svoj.

e) Dječji knjižničari

Dječji knjižničari, osim poznavanja knjižničarske struke, trebali bi biti i stručnjaci za rad s djecom. Znanje o literaturi za djecu i medijima, sposobnost prenošenja znanja i informacija djeci, računalna pismenost i poznavanje dječje psihologije i pedagogije profesionalni su zahtjevi koji se postavljaju pred dječje knjižničare. Analiza stručne osposobljenosti knjižničara za rad s djecom pokazala je nedostatnu pedagošku osposobljenost što zasigurno može utjecati na slabiju kvalitetu usluga i programa koji se provode s djecom i roditeljima. Općenito se može reći da se poslovi koje rade dječji knjižničari smatraju manje vrijednima u odnosu na one koji se obavljaju u odjelima za odrasle. Primjerice, dječjim se knjižničarima daju poslovi koji im ne pripadaju (čišćenje prostora, zamatanje i popravci knjiga i sl.), a isključuje ih se iz poslova koje bi upravo oni trebali raditi (nabava, aktivnosti s djecom za koje im nedostaje vremena i sl.). Prema tome, može se reći da velik broj dječjih knjižničara ne radi poslove koji čine bit njihova djelokruga. To svakako zahtijeva promjene u standardima koji bi trebali preciznije odrediti što je prvenstven i nezamjenjiv posao dječjeg knjižničara.

Cjeloživotno učenje i stalno obrazovanje i usavršavanje pravo je i obveza svih knjižničara. U tom smislu potrebna je kontinuirana edukacija koja bi trebala

pratiti zahtjeve profesije, a također bi trebala biti definirana na razini minimuma (i optimuma) za Hrvatsku. Sve je to vezano i uz problem nedostatka stručnog osoblja, jer ako na odjelu radi samo jedan ili dvoje djelatnika, teško je organizirati rad u vrijeme odlaska djelatnika na stručno usavršavanje. Edukacija i razmjena iskustava elektroničkim putem jedna je od novijih mogućnosti, no postavlja se pitanje koliko dječjih knjižničara ima pristup internetu i koliko je vremena predviđeno za samoobrazovanje.

Prema rezultatima ankete, uz nedostatak stručnog osoblja i neodgovarajući prostor za rad s djecom, kao najčešći se problem s kojima se dječji knjižničari susreću u svakodnevnom radu navodi loša suradnja ili nerazumijevanje mjesne uprave koja ne pridaje dovoljno pažnje knjižničnim uslugama i programima za djecu, što se odražava na sve vidove rada. Taj je problem prisutan svuda u svijetu pa se i u *Smjernicama za knjižnične usluge za djecu* navodi da su one, među ostalim, namijenjene i onima koji donose odluke o djelatnosti, jer njima bi trebali biti poznati zahtjevi suvremenoga informacijskog društva koji se odražavaju i na rad dječjih knjižnica.

Zaključak

Razvoj dječjeg knjižničarstva u Hrvatskoj tijekom posljednjih pedeset godina pokazuje da se mreža dječjih knjižnica širi, no snimka stanja dobivena u razdoblju 2001.-2003. pokazuje da su uvjeti u kojima se pružaju knjižnične usluge za djecu u narodnim knjižnicama vrlo različiti. Neke knjižnice s odličnom materijalnom osnovom (prostor, oprema, fondovi) i stručnim osobljem razvijaju raznovrsne usluge i programe, dok se pojedine knjižnice nose s nedostatkom osnovnih uvjeta za rad, od neodgovarajućeg prostora i slabe tehničke opremljenosti do nedostatka stručno osposobljenih djelatnika.

Vezano uz ove nalaze, na prvom se mjestu ukazuje potreba za donošenjem osnovnog standarda za dječje knjižnice, kojim bi se odredili barem minimalni uvjeti za obavljanje djelatnosti. Pri tom valja imati na umu da danas minimum, zasigurno, nije samo posudba knjiga. Podrazumijeva se da bi knjižnice bile dužne pridržavati se ovoga standarda, a njihovi osnivači osigurati za to potrebna sredstva. Time bi ujedno bile otvorene mogućnosti za postizanje najpovoljnijih uvjeta za rad u dječjim knjižnicama. Postavljanje jasne strategije rada također bi pridonijelo razvoju i uspješnijem obavljanju knjižnične djelatnosti. Ta bi se strategija trebala temeljiti na samoprocjeni, tj. analizi i procjeni onoga što postoji (resursa), na analizi potreba specifične korisničke skupine dječjih knjižnica i na *Smjernicama za knjižnične usluge za djecu* i *Smjernicama za knjižnične usluge za mladež*. Sve to valja uključiti i u strategiju razvoja narodnih knjižnica u cjelini koja treba prepoznati posebnosti i važnost ovih korisničkih skupina i za njih odgovarajućih službi i usluga u narodnim knjižnicama.

LITERATURA

Čičko, Hela. Kako je rastao i razvijao se Odjel za djecu i mladež Gradske knjižnice. // Dječja knjižnica za novo tisućljeće : zbornik / uredila Ranka Javor. Zagreb : Knjižnice grada Zagreba, 2001. Str. 12-26.

Les enfants et les livres : numero special de L'education nationale. [Paris? : s. n.], 1952.

Guidelines for children's libraries services. The Hague : IFLA Section of Libraries for Children and Young Adults, 2003.

Guidelines for children's services. The Hague : IFLA Headquarters, 1991.

Guidelines for library services for young adults. [The Hague] : IFLA Headquarters, [1996?]

International Youth Library. [Dostupno na:] <http://www.ijb.de/entry2.html>

Koren, Marian. Pravo djece na informaciju : vezanost ljudskih prava s knjižničnim uslugama. // Slobodan pristup informacijama u službi kulturnog razvitka : zbornik radova / uredile Alemka Belan-Simić i Aleksandra Horvat. Zagreb : Hrvatsko knjižničarsko društvo, 2002. Str. 121-140.

McColvin, Lionel R. Les services de lecture publique pour enfants. Paris : UNESCO, 1957.

Narodna knjižnica : IFLA-ine i UNESCO-ove smjernice za razvoj službi i usluga. Zagreb : Hrvatsko knjižničarsko društvo, 2003.

Smjernice za knjižnične usluge za djecu. Zagreb : Hrvatsko knjižničarsko društvo, 2004.

Smjernice za knjižnične usluge za mladež. Zagreb : Hrvatsko knjižničarsko društvo, 2001.

Standardi za narodne knjižnice u Republici Hrvatskoj. // Vjesnik bibliotekara Hrvatske 33, 1/4 (1990), 210-226.

Standardi za narodne knjižnice u Republici Hrvatskoj. // Vjesnik bibliotekara Hrvatske 43, 3(2000), 163-180.

Stričević, Ivanka. Dječja knjižnica ukorak s vremenom. // Dječja knjižnica za novo tisućljeće : zbornik / uredila Ranka Javor. Zagreb : Knjižnice grada Zagreba, 2001. Str. 6-11.

Stričević, Ivanka. Slobodan pristup informacijama za djecu i mladež – granice i odgovornosti. // Slobodan pristup informacijama u službi kulturnog razvitka : zbornik radova / uredile Alemka Belan-Simić i Aleksandra Horvat. Zagreb : Hrvatsko knjižničarsko društvo, 2002. Str. 141-155.